

درباره گزارش «تبیین عملکرد صنایع نفت،
گاز و پتروشیمی کشورهای منطقه طی دوره
زمانی سند چشم‌انداز (۱۳۸۲-۱۳۹۱)»

این گزارش با هدف ارزیابی گزارش تدوین شده توسط
مؤسسه مطالعات انرژی سبحان با عنوان «تبیین عملکرد
صنایع نفت و گاز و پتروشیمی کشورهای منطقه طی دوره
زمانی سند چشم‌انداز» تهیه شده است.

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۳۴۷۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده.....
۳.....	مقدمه.....
۴.....	۱. عملکرد بخش نفت کشورهای منتخب سند چشم‌انداز.....
۱۵.....	۲. عملکرد بخش گاز کشورهای منتخب سند چشم‌انداز.....
۲۱.....	۳. عملکرد بخش پتروشیمی کشورهای منتخب سند چشم‌انداز.....
۲۷.....	نتیجه‌گیری.....
۳۰.....	منابع و مآخذ.....

درباره گزارش «تبیین عملکرد صنایع نفت،
گاز و پتروشیمی کشورهای منطقه طی دوره زمانی
سند چشم‌انداز (۱۳۸۲-۱۳۹۱)»

چکیده

براساس چشم‌انداز صنعت نفت، گاز و پتروشیمی کشور در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی مقرر است که ایران اولین تولیدکننده محصولات پتروشیمی در منطقه از لحاظ ارزش، دومین تولیدکننده نفت در اوپک با ظرفیت ۷ درصد از تقاضای بازار جهانی، سومین تولیدکننده گاز در جهان با سهم ۸ تا ۱۰ درصد از تجارت جهانی گاز و فرآورده‌های گازی و همچنین دارای جایگاه اول فناوری نفت و گاز در منطقه باشد.

برای تحقق چشم‌انداز صنعت نفت، گاز و پتروشیمی کشور در افق بیست‌ساله ۱۴۰۴، تحقق اهداف کمی ذیل در افق ۱۳۹۴ مورد نظر بوده است:

۱. ایجاد ظرفیت تولید ۷ میلیون بشکه در روز نفت خام، میعانات و مایعات گازی (متوسط تولید ۵/۸ میلیون بشکه نفت خام در روز).

۲. تولید متوسط روزانه حدود ۱۳۰۰ میلیون مترمکعب گاز طبیعی در سال ۱۳۹۴.

۳. رسانیدن ظرفیت پالایشگاهی کشور به ۲/۵ میلیون بشکه در روز در سال ۱۳۹۴.

۴. تحقق ۲۰ میلیارد دلار سالیانه تولید مواد پتروشیمی با توسعه صنایع

پتروشیمی مصرف‌کننده مشتقات گازی در افق ۱۳۹۴.

تحلیل‌های ارائه شده در گزارش «تبیین عملکرد صنایع نفت، گاز و پتروشیمی

کشورهای منطقه طی دوره زمانی سند چشم‌انداز (۱۳۸۲-۱۳۹۱)» وضعیت ایران را در راستای تحقق اهداف مذکور به شرح زیر ارزیابی کرده است:

در بخش تولید نفت تا پایان ژوئن سال ۲۰۱۳، ایران در جایگاه پنجم منطقه قرار گرفته است و براساس آمار ارائه شده تا پایان سال ۲۰۱۲ میزان تولید نفت ایران حدود ۳/۷۴ میلیون بشکه در روز بوده است. در بخش صادرات نفت نیز عربستان با اختلاف زیادی از سایر کشورهای منطقه در رتبه نخست قرار دارد و ایران در پایان سال ۲۰۱۲ با حدود ۱/۵ میلیون بشکه صادرات در روز به جایگاهی پایین‌تر از کشورهای عراق، کویت و امارات تنزل یافته است. درخصوص تولید گاز ایران در مقایسه با کشورهای همسایه تا پایان سال ۲۰۱۱، رتبه اول را به خود اختصاص داده، اما پیش‌بینی می‌شود که تا پایان سال ۱۴۰۴، قطر در جایگاه اول قرار گیرد. مقدار تولید گاز ایران در پایان سال ۲۰۱۱ حدود ۶۱۴/۱۰ میلیون مترمکعب بوده است. براساس آمار موجود صادرات گاز ایران نیز جایگاه مناسبی ندارد و تا پایان سال ۲۰۱۱ بعد از کشورهای قطر، مصر، ترکمنستان با صادرات ۲۴ میلیون مترمکعب در روز در جایگاه چهارم قرار دارد.

مطابق آمار ارائه شده تا پایان سال ۲۰۱۲، ظرفیت پالایشگاهی ایران حدود ۱/۸۹ میلیون بشکه در روز بوده است که باید برای دستیابی به رقم ۲/۵ میلیون بشکه در روز تعیین شده در چشم‌انداز میان‌مدت صنعت نفت تلاش بیشتری شود.

در ارتباط با صنعت پتروشیمی نیز هدف میان‌مدت این صنعت به لحاظ ارزشی یعنی دستیابی به فروش بیست میلیارد دلار سالیانه محقق نشده است. اما به لحاظ مقدار تولید محصولات عمده و رتبه اول در خاورمیانه، تحقق اهداف چشم‌انداز

میان مدت این صنعت بعید به نظر می‌رسد. در خصوص اهداف چشم‌انداز صنعت پتروشیمی در افق ۱۴۰۴ با روند موجود نیز نتایج حاکی از آن است که کشور عربستان با فاصله زیادی از ایران در جایگاه اول قرار خواهد داشت. بررسی آمارها و ارزیابی تحلیل‌های ارائه شده، حاکی از صحت نتایج ارائه شده در گزارش مؤسسه مطالعات انرژی سبحان است. و لذا باید تلاش شود با بازنگری در برخی از برنامه‌های صنعت نفت، گاز و پتروشیمی کشور و تلاش برای بهره‌برداری سریع‌تر از پروژه‌های در دست احداث از جمله پالایشگاه‌های خلیج فارس و پارس شیراز و بهره‌برداری از فازهای پارس جنوبی، توسعه زنجیره ارزش در صنعت پتروشیمی تحقق اهداف سند چشم‌انداز در افق ۱۴۰۴ میسر شود.

مقدمه

مطابق سند چشم‌انداز، ایران باید تا سال ۱۴۰۴ شمسی جایگاه اول اقتصادی، علمی، فناوری را در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه)^۱ کسب کند.

گزارش حاضر با هدف ارزیابی مطالب ارائه شده در گزارش «تبیین عملکرد صنایع نفت، گاز و پتروشیمی کشورهای منطقه طی دوره زمانی سند چشم‌انداز

۱. کشورهای خاورمیانه شامل ایران، ترکیه، سوریه، عراق، عربستان سعودی، عمان، اردن، کویت، قطر، لبنان، اسرائیل، فلسطین، بحرین و افغانستان است ضمن اینکه کشورهای مصر، الجزایر، لیبی، تونس و مراکش نیز کشورهای آفریقایی واقع در منطقه خاورمیانه هستند. کشورهای آسیای میانه شامل ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قزاقستان و قرقیزستان و کشورهای منطقه قفقاز نیز شامل آذربایجان، ارمنستان و گرجستان می‌باشند.

تهیه شده توسط مؤسسه مطالعات انرژی سبحان است. در گزارش ارائه شده توسط مؤسسه مطالعات انرژی سبحان عملکرد بخش نفت، گاز، پتروشیمی کشور در راستای تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله با وضعیت کشورهای منتخب در سند چشم‌انداز در بخش‌های مذکور بررسی شده است.

لذا به‌منظور ارزیابی گزارش مذکور ابتدا آمارهای ارائه شده توسط مؤسسه سبحان با سایر آمارهای معتبر موجود مورد راستی‌آزمایی قرار گرفته و سپس تحلیل‌های ارائه شده توسط مؤسسه مذکور درخصوص عملکرد بخش نفت، گاز و پتروشیمی در مقایسه با کشورهای سند چشم‌انداز بیست‌ساله بررسی شده و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادها ارائه شده است.

۱. عملکرد بخش نفت کشورهای منتخب سند چشم‌انداز

بخش اول گزارش بررسی عملکرد بخش نفت منتخبی از کشورهای سند چشم‌انداز (ایران، عراق، کویت، عربستان و امارات) را به لحاظ تولید نفت، ظرفیت پالایش، مصرف نفت، صادرات نفت و... مورد توجه قرار داده که به‌طور خلاصه در ذیل آورده شده است:

۱-۱. تولید نفت

۱-۱-۱. چشم‌انداز صنعت نفت و گاز در بخش تولید نفت

- چشم‌انداز تولید نفت در افق ۱۴۰۴^۱

دستیابی به جایگاه دومین تولیدکننده نفت در اوپک با ظرفیت ۷ درصد از تقاضای بازار جهانی هدف چشم‌انداز صنعت نفت کشور بوده است.

- چشم‌انداز میان‌مدت تولید نفت در افق ۱۳۹۴

براساس برنامه‌ها و سیاست‌های تدوین شده، مقرر گردید تا پایان سال ۱۳۹۴ ظرفیت تولید حدود ۷ میلیون بشکه‌ای در روز نفت خام، میعانات، مایعات گازی (با متوسط تولید ۵/۸ میلیون بشکه نفت خام در روز) در کشور ایجاد شود.

۱-۱-۲. وضعیت تولید نفت در ایران و مقایسه آن با کشورهای منتخب سند چشم‌انداز

مطابق مستندات مؤسسه مطالعات انرژی سبحان، ایران تا سال ۲۰۱۲ رتبه دوم تولید نفت را در بین کشورهای منتخب سند چشم‌انداز (ایران، عراق، کویت، عربستان و امارات) در اختیار داشت، اما در سال ۲۰۱۲ به دلیل اعمال تحریم رتبه ایران تنزل پیدا کرده و جایگاه سوم را به خود اختصاص داده است و کشور عراق با توجه به شتاب تولیدی که در صنعت نفت خود ایجاد کرده در جایگاه دوم قرار گرفته است. براساس گزارش ماه ژوئن اوپک، ایران در سال ۲۰۱۳ جایگاه سوم را از دست داده و در جایگاه پنجم قرار گرفته است.^۲

۱. نفت و توسعه ۵، گزارش اهم فعالیت‌های وزارت نفت ۱۳۷۶-۱۳۸۳، وزارت نفت.

۲. گزارش ماهیانه اوپک، ژوئن ۲۰۱۳.

علاوه بر این، جدول بخش تولید گزارش مؤسسه مورد نظر با آمار EIA و BP نیز چک شد. اگرچه در میزان تولید نفت اختلافاتی وجود دارد، اما در مجموع روند تولید نفت کشورها سعودی بوده و عربستان همچنان در رتبه اول قرار دارد. برای مثال تولید نفت عربستان در سال ۲۰۰۳ در گزارش سالیانه اوپک ۸/۴۱ میلیون بشکه در روز است در حالی که در همان سال اداره اطلاعات انرژی آمریکا تولید نفت این کشور را ۱۰/۱۴ میلیون بشکه در روز و BP ۱۰/۰۸ میلیون بشکه در روز اعلام کرده که حاکی از اختلاف ۱/۷ میلیون بشکه‌ای است، این اختلاف آماری در سال ۲۰۱۱ به ۲ میلیون بشکه رسیده به طوری که طبق آمارهای موجود تولید نفت عربستان در سال ۲۰۱۱ در گزارش سالیانه اوپک ۹/۷۶ و در همان سال طبق آمار اداره اطلاعات انرژی آمریکا ۱۱/۷۳ میلیون بشکه در روز و BP تولید نفت این کشور را ۱۱/۵۳ میلیون بشکه در روز اعلام کرده است. در جدول ۱ وضعیت تولید نفت ایران و عربستان (به عنوان مقام اول) مقایسه شده است.

جدول ۱. تولید نفت عربستان و ایران طی سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۱۲

(میلیون بشکه در روز)

سال کشور	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳	
عربستان	—	۹/۷۶	۹/۳۱	۸/۱۷	۸/۱۸	۹/۲	۸/۸۲	۹/۲۱	۹/۳۵	۸/۹	۸/۴۱	OPEC
	—	۱۱/۵۳	۱۱/۱۴	۱۰/۰۸	۹/۶۶	۱۰/۶۶	۱۰/۲۷	۱۰/۶۷	۱۰/۹۳	۱۰/۴۶	۱۰/۱۴	BP
	—	۱۱/۷۳	۱۱/۲۶	۱۰/۶۴	۹/۸۲	۱۰/۷۸	۱۰/۲۵	۱۰/۶۷	۱۱/۱۰	۱۰/۵۰	۱۰/۰۸	EIA
ایران	۲/۶۵	۳/۷۴	۳/۵۸	۳/۵۴	۳/۵۶	۴/۰۶	۴/۰۳	۴/۰۷	۴/۰۹	۳/۸۳	۳/۷۴	OPEC
	—	۳/۶۸	۴/۳۶	۴/۳۶	۴/۲۵	۴/۴۰	۴/۳۰	۴/۲۶	۴/۱۸	۴/۲۰	۴	BP
	—	۳/۵۹	۴/۲۶	۴/۲۴	۴/۱۸	۴/۱۸	۴/۰۴	۴/۱۵	۴/۲۴	۴/۱۰	۳/۸۳	EIA

مآخذ: گزارشات سالیانه و ماهیانه اوپک (مؤسسه سبحان) و گزارش بررسی آماری انرژی جهان، ژوئن ۲۰۱۳، ص ۸ و اداره اطلاعات انرژی آمریکا (عرضه نفت خام).

۱-۲. ظرفیت پالایشی

۱-۲-۱. چشم‌انداز صنعت نفت در بخش پالایش در افق ۱۳۹۴

مطابق سیاست تدوین شده وزارت نفت در سال ۱۳۸۴ مقرر شده است که در پایان سال ۱۳۹۴ ظرفیت پالایشی کشور به ۲/۵ میلیون بشکه در روز با تأکید بر پالایش میعانات گازی و نفت خام بسیار سنگین و بهینه‌سازی پالایشگاه‌های موجود با هدف تولید محصولات سبک‌تر و کاهش تولید مواد سنگین‌تر برسد.

۱-۲-۲. وضعیت ظرفیت پالایش نفت و مقایسه آن با کشورهای منتخب سند چشم‌انداز

طبق آمارهای ارائه شده، عربستان و ایران به لحاظ ظرفیت پالایش به ترتیب در رتبه اول و دوم قرار دارند. کشور کویت برای افزایش ظرفیت پالایشی خود اقدام به ساخت پالایشگاه الزور (بزرگ‌ترین پالایشگاه در خاورمیانه) کرده و همچنین عربستان نیز برای بالا بردن ظرفیت پالایش اقدام به ساخت چندین پالایشگاه کرده است. جدول ۲ وضعیت ظرفیت پالایش نفت خام عربستان و ایران را نشان می‌دهد.

جدول ۲. ظرفیت پالایش نفت خام طی سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۱۲

(میلیون بشکه در روز)

سال	کشور	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲
عربستان		۱/۸۹	۲/۰۸	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۱۲	۲/۱۲
ایران		۱/۶۱	۱/۶۴	۱/۶۴	۱/۷۳	۱/۷۷	۱/۸۱	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۶	۱/۸۹

مأخذ: گزارش بررسی آماری انرژی جهان، ژوئن ۲۰۱۳، ص ۱۲.

مطابق مستندات مؤسسه مطالعات انرژی سبحان ظرفیت پالایشی ایران در سال ۲۰۱۲ برابر با ۱/۸۹ میلیون بشکه در روز بوده است. لکن چنانچه ساخت دو پالایشگاه میعانات گازی خلیج فارس و پارس شیراز تکمیل گردد احتمال دستیابی به اهداف مورد نظر سند چشم‌انداز و همچنین دستیابی به رتبه اول منطقه وجود دارد.

۳-۱. مصرف نفت

در گزارش مؤسسه مطالعات انرژی سبحان آمده است عربستان بیشترین آمار مصرف را در بین کشورهای منتخب سند چشم‌انداز داراست و ایران در جایگاه دوم مصرف قرار دارد. مراجعه به آمارهای منتشر شده در گزارش بررسی آماری انرژی جهان نشان می‌دهد که درخصوص مصرف نفت ارقام ارائه شده از سوی مؤسسه سبحان تفاوتی با این آمارها ندارد.

شایان ذکر است، بر پایه سیاست‌های کلی نظام در بخش انرژی با توجه به سند چشم‌انداز بیست‌ساله در افق ۱۴۰۴، بهینه‌سازی مصرف انرژی به همراه کاهش شدت مصرف آن در تمامی بخش‌های اقتصادی کشور از طریق مدیریت و انجام سرمایه‌گذاری به‌منظور کاهش میزان مصرف داخلی مواد هیدروکربوری و افزایش نسبت صادرات به تولید از جمله سیاست‌های آینده صنعت نفت است.

۴-۱. صادرات نفت

در مورد صادرات نفت، مطالب مندرج در گزارش مؤسسه مطالعات انرژی سبحان

نشان می‌دهد که عربستان با اختلاف زیادی از سایر کشورها در رتبه نخست قرار دارد. پس از عربستان، ایران تا سال ۲۰۱۱ در مقام دوم قرار داشت. نکته مهم، کاهش صادرات نفت ایران در سال ۲۰۱۲ است. به طوری که مطابق آمار گزارش وزارت انرژی آمریکا^۱ و گزارش بررسی آماری انرژی جهان در سال مذکور حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز نفت از کشور صادر شده است و این میزان کمتر از عراق، کویت و امارات بود و باعث تنزل رتبه ایران شده است. جدول ۳ وضعیت صادرات نفت ایران و عربستان (به عنوان رتبه اول) که از منابع آمارهای OPEC و BP استخراج شده، نشان می‌دهد.

جدول ۳. مقایسه وضعیت صادرات نفت عربستان و ایران طبق آمارهای OPEC و BP

(میلیون بشکه در روز)

سال	کشور										
	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳	
عربستان	—	۷/۲۲	۶/۶۴	۶/۲۷	۷/۳۲	۶/۹۶	۷/۰۱	۷/۲۱	۶/۸۱	۶/۵۲	*OPEC
	۸/۳۲	۸/۱۷	۶/۸۴	۶/۲۵	۷/۳۰	۶/۹۷	۷/۰۴	۷/۲۲	—	—	**EIA
ایران	***۱/۵	۲/۵۴	۲/۵۸	۲/۴۶	۲/۵۷	۲/۴۵	۲/۳۸	۲/۳۹	۲/۶۸	۲/۴۰	*OPEC
	۱/۴۵	۲/۲۰	۲/۳۸	۲/۳۰	۲/۴۸	۲/۶۲	۲/۵۴	۲/۵۰	—	—	**EIA

* بولتن آماری سالیانه اوپک (سالهای ۲۰۰۳-۲۰۱۱).

** اداره اطلاعات انرژی، آمار انرژی بین‌المللی (EIA).

*** گزارش وزارت انرژی آمریکا (DOE).

۱-۵. تولید فرآورده‌های نفتی

۱-۵-۱. تولید بنزین

با نگاهی به روند تولید بنزین مشخص می‌شود که روند تولید بنزین در کشورهای منتخب صعودی بوده و ایران پس از عربستان مقام دوم را در تولید این فرآورده دارد. روند تولید بنزین برای ایران از ۳۰ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۰۳ به ۵۵ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۱۰ رسیده و در سال ۲۰۱۲ با ۳ میلیون لیتر کاهش به ۵۲ میلیون لیتر در روز رسیده است. در مورد عربستان، تولید بنزین از ۴۷ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۰۳ به ۶۲ میلیون لیتر در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. طبق آمارهای موجود سهم تولید بنزین از کل فرآورده‌های نفتی در کشورهای مورد بررسی برتری خاصی نسبت به یکدیگر ندارد.

۱-۵-۲. تولید محصولات میان تقطیر (با تأکید بر گازوئیل)

درخصوص تولید فرآورده‌های میان تقطیر ایران پس از عربستان رتبه دوم را دارد. متوسط نرخ رشد سالیانه ایران در این فرآورده طی سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۱۱ برابر با ۶/۴ درصد و عربستان ۰/۸ درصد بوده است. بدین ترتیب میزان تولید گازوئیل ایران از ۵۸ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۰۳ به ۹۵ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۱۱ و عربستان از ۹۴ میلیون لیتر در روز به ۱۰۰ میلیون لیتر در روز در زمان مشابه رسیده است. لذا اگر نرخ رشد تولید فرآورده‌های میان تقطیر عربستان به همین صورت ادامه یابد، ایران قابلیت در اختیار گرفتن رتبه اول را دارد.

۳-۵-۱. تولید کل فرآورده‌های نفتی

تولید کل فرآورده‌های نفتی عربستان از ۲۸۰ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۰۳ به ۲۹۵ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است که حاکی از رشد متوسط سالیانه ۰/۷ درصدی است. در مورد ایران نیز مشاهده می‌شود تولید کل فرآورده‌های نفتی از ۲۱۴ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۰۳ به ۲۸۱ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۱۱ افزایش داشته و این رقم نشان می‌دهد که به‌طور متوسط سالیانه ۳/۵ درصد رشد داشته است. لذا اگر روند رشد تولید کل فرآورده‌های نفتی در ایران و عربستان به همین روال ادامه پیدا کند، ایران می‌تواند جایگاه اولی تولید کل فرآورده‌های نفتی را در اختیار بگیرد.

ایران با سهم ۶۰ درصدی تولید فرآورده‌های سبک از کل تولید فرآورده‌های نفتی در میان پانزده کشور منتخب سند چشم‌انداز در رتبه دوازدهم قرار دارد. درخصوص تولید فرآورده‌های سنگین، لازم به توضیح است که کشور قطر با سهم ۲ درصدی تولید نفت کوره از کل تولید فرآورده‌های نفتی، دارای کارآترین سیستم پالایشگاهی در سال ۲۰۱۰ بوده است، ولی سهم تولید نفت کوره از کل تولید فرآورده‌ها در ایران ۲۸ درصد است و از این نظر در بین ۱۵ کشور در رتبه یازدهم قرار دارد.

اگر ساخت دو پالایشگاه میعانات گازی خلیج فارس و پارس شیراز تکمیل شود و پالایشگاه‌های موجود از نظر تکنولوژی اصلاح و ارتقا یابد، ایران از لحاظ ظرفیت پالایش و هم ترکیب فرآورده‌های پالایشی و هم از نظر کیفیت محصولات در منطقه در رتبه اول قرار خواهد گرفت.

۱-۶. مصرف فرآورده‌های نفتی

۱-۶-۱. مصرف بنزین

آمارها نشان می‌دهد میزان مصرف بنزین در کشورهای ایران و عربستان در مقایسه با امارات و عراق بالاست. میزان مصرف بنزین کشورهای عربستان، ایران، عراق و امارات در سال ۲۰۱۱ به ترتیب ۷۰/۷۷، ۵۹/۲۰، ۲۰/۵۱ و ۱۶/۱۵ میلیون لیتر در روز بوده است.

در جدول ۴ وضعیت مصرف بنزین ایران و عربستان مقایسه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود ایران در همه سال‌ها بجز سال ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ دارای بیشترین مصرف بنزین بوده و تنها در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ مصرف بنزین ایران از عربستان کمتر بوده است.

جدول ۴. وضعیت مصرف بنزین ایران و عربستان طی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۳

سال کشور	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱
ایران	۵۳/۴۴	۵۶/۴۹	۵۸/۹۱	۶۰/۹۱	۶۱/۹۱	۶۵/۸۹	۶۷/۲۷	۶۳/۵۴	۵۹/۲۰
عربستان	۴۹/۴۸	۴۴/۷۳	۴۷/۴۰	۵۰/۲۳	۵۵/۲۰	۵۹/۳۹	۶۳/۲۲	۶۵/۹۴	۷۰/۷۷

همچنین مقایسه آمار مربوط به تولید بنزین و مصرف بنزین برای ایران و عربستان نشان می‌دهد که ایران به لحاظ تولید بنزین در رتبه پایین‌تری نسبت به عربستان قرار دارد، اما به لحاظ مصرف بنزین در رتبه بالاتری نسبت به عربستان

قرار دارد. در این مورد متغیرهای مختلفی (مثل جمعیت کشور، پراکندگی شهرها و نقاط روستایی و ...) می‌تواند اثرگذار باشد که جای طرح آن در این گزارش نیست.^۱

۲-۶-۱. مصرف فرآورده‌های میان تقطیر

تحلیل آمار مصرف محصولات میان تقطیر در کشورهای منتخب سند چشم‌انداز (عربستان، ایران، عراق و الجزایر) در گزارش مؤسسه سبحان حاکی از آن است که دو کشور عربستان و ایران به لحاظ مصرف با اختلاف زیادی نسبت به سایر کشورهای مورد بررسی در رتبه‌های اول و دوم قرار دارند. به طوری که مصرف این‌گونه فرآورده‌ها در کشورهای ایران و عربستان به ترتیب از ۶۷/۵۴ و ۶۶/۷۸ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۰۳ به ۹۲/۱۶ و ۱۰۳/۵۱ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. درخصوص مصرف فرآورده‌های میان تقطیر نیز باید اقلیم منطقه در نظر گرفته شود.

۳-۶-۱. مصرف کل فرآورده‌های نفتی

آمارها نشان می‌دهد عربستان رتبه نخست مصرف کل فرآورده‌های نفتی در بین کشورهای منتخب سند چشم‌انداز (عربستان، ایران، ترکیه، کویت و مصر) را به خود اختصاص داده است. مصرف کل فرآورده‌های نفتی عربستان از ۲۸۲ میلیون لیتر در سال ۲۰۰۳ به ۴۷۵ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۱۲ رسیده است (با متوسط نرخ

۱. ضمناً باید توجه داشت که شاخص مذکور برای مقایسه مصرف و تولید بنزین در دو کشور مذکور گویا نبوده و قاعدتاً باید شاخص‌های دیگری از جمله: مصرف انواع حامل‌های انرژی، کل GDP، تعداد خودروها و موتورسیکلت‌ها، طول جاده‌های کشور، نوع تکنولوژی خودروها و ... در نظر گرفته شود.

رشد سالیانه برابر با ۶ درصد). بعد از عربستان، ایران با مصرف ۲۷۲ میلیون لیتر در روز در سال ۲۰۱۲ و با نرخ رشد سالیانه حدود ۲ درصد در رتبه دوم قرار دارد. طبق سیاست‌های کلی صنعت نفت در سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در افق ۱۴۰۴، بهینه‌سازی مصرف انرژی همراه با کاهش شدت مصرف انرژی در تمامی بخش‌های اقتصادی کشور از جمله سیاست‌های کشور است. لذا برای تحقق اهداف مذکور باید تلاش بیشتری شود.

۷-۱. صادرات فرآورده‌های نفتی

آمارهای موجود در بخش صادرات فرآورده‌های نفتی گزارش مؤسسه سبحان در پنج کشور منتخب سند چشم‌انداز (ایران، عربستان، کویت، الجزایر و بحرین) که دارای بیشترین آمار صادرات فرآورده‌های نفتی هستند نشان می‌دهد که عمده صادرات این کشورها از نوع فرآورده سبک است، این در حالی است که صادرات ایران، نفت کوره است که فرآورده سنگین است. لذا در زمینه افزایش صادرات فرآورده سبک و کاهش صادرات فرآورده سنگین باید اقداماتی صورت پذیرد که از جمله آنها می‌توان به افزایش کارایی پالایشگاه‌ها اشاره کرد.

۸-۱. واردات فرآورده‌های نفتی

مطابق مستندات مؤسسه سبحان رتبه اول واردات فرآورده، در بین کشورهای سند چشم‌انداز (ایران، ترکیه، پاکستان، لبنان و عراق) متعلق به ترکیه است که با توجه به

توان تولید پایین (فرآورده‌های نفتی) ترکیه امری طبیعی به نظر می‌رسد. بعد از ترکیه نیز کشورهای پاکستان، ایران و عراق در رده‌های دوم تا چهارم قرار دارند.

ایران جزء پنج کشور اول سند چشم‌انداز است که دارای بیشترین میزان واردات فرآورده نفتی است، هر چقدر آمار واردات کمتر باشد نشان‌دهنده وابستگی کمتر آن کشور و جایگاه برتر آن در قیاس با کشورهای رقیب است. طبق آمارهای موجود تا سال ۲۰۰۶ روند واردات ایران صعودی بوده، اما از این سال به بعد تا سال ۲۰۱۰ روندی تقریباً نزولی داشته است. در مورد سهم واردات فرآورده‌های نفتی مطابق مستندات گزارش مؤسسه سبحان در سال ۲۰۱۰ سهم واردات هر یک از فرآورده‌های نفتی از کل واردات آن برای ایران عبارت از بنزین (۶۵ درصد)، نفت کوره (۱۵ درصد)، گاز مایع (۴ درصد) و سایر فرآورده‌ها (۱۶ درصد) می‌باشد، این در حالی است که مراجعه به آمارهای منتشره در ترازنامه سال ۱۳۹۰ نشان می‌دهد که ایران نه تنها در سال ۲۰۱۰ واردات نفت کوره نداشته بلکه از سال ۱۳۸۴ تا سال ۱۳۹۰ هیچ‌گونه وارداتی درخصوص نفت کوره نداشته است.

۲. عملکرد بخش گاز کشورهای منتخب سند چشم‌انداز

بخش دوم گزارش مؤسسه سبحان به بررسی عملکرد بخش گاز کشورهای منتخب در سند چشم‌انداز از نظر شاخص میزان ذخایر گاز طبیعی، تولید گاز، مصرف گاز و... اختصاص دارد که به‌طور خلاصه در ذیل آورده شده است:

۲-۱. ذخایر گاز طبیعی

طبق اطلاعات مندرج در گزارش، ایران، قطر، ترکمنستان، عربستان چهار کشور منتخب سند چشم‌انداز هستند که دارای بیشترین حجم ذخایر گاز طبیعی هستند. ایران در تمامی سال‌ها دارای بیشترین ذخایر گاز طبیعی در بین این کشورهاست. ذخایر گاز طبیعی ایران از ۲۳ تریلیون مترمکعب در سال ۲۰۰۳ بعد از طی روندی صعودی به ۳۳/۶۲ تریلیون مترمکعب در سال ۲۰۱۳ افزایش یافته است (متوسط نرخ رشد سالیانه ۳/۹ درصد) و ذخایر گاز طبیعی قطر از ۱۴/۴۰ تریلیون مترمکعب در سال ۲۰۰۳ به ۲۵/۲۰ تریلیون مترمکعب در سال ۲۰۱۳ افزایش یافته است.

آمارهای منتشر شده در گزارش بررسی آماری انرژی جهان و آژانس بین‌المللی انرژی نیز نشان می‌دهد که در این مورد تفاوتی بین این ارقام و اطلاعات با آمارهای گزارش مؤسسه انرژی سبحان وجود ندارد.

۲-۲. تولید گاز

۲-۲-۱. چشم‌انداز صنعت نفت و گاز در بخش تولید گاز

چشم‌انداز تولید گاز در افق ۱۴۰۴^۱

برای تحقق اهداف سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، مقرر شده است که ایران جایگاه سوم تولید گاز در جهان را با سهم ۸ تا ۱۰ درصدی از تجارت جهانی گاز و فرآورده‌های گازی به خود اختصاص دهد.

۱. نفت و توسعه، گزارش اهم فعالیت‌های وزارت نفت ۱۳۷۶-۱۳۸۳، وزارت نفت.

چشم‌انداز میان‌مدت تولید گاز در افق ۱۳۹۴

در این قسمت مقرر شده است که متوسط تولید روزانه گاز حدود ۱۳۰۰ میلیون مترمکعب در سال ۱۳۹۴ باشد.

۲-۲-۲. وضعیت تولید گاز در ایران و کشورهای منتخب در سند چشم‌انداز

مطابق مستندات مؤسسه مطالعات انرژی سبحان کشور الجزایر تا سال ۲۰۰۸ جایگاه اول تولید گاز را در بین کشورهای منتخب (ایران، قطر، عربستان، الجزایر و ترکمنستان) در اختیار داشته و بعد از الجزایر، جایگاه دوم در اختیار ایران بوده است. تولید گاز ایران از ۳۵۳/۴۷ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۰۳ به ۶۱۴/۱۰ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۱۱ رسیده که نشان از متوسط نرخ رشد سالیانه ۷/۲ درصدی دارد. این درحالی است که بیشترین رشد تولید گاز متعلق به قطر است، زیرا تولید این کشور از ۱۰۹/۷۴ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۰۳ به ۴۰۲/۲۴ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته که نشان از متوسط رشد سالیانه ۱۷/۶ درصدی دارد و این نرخ رشد می‌تواند هشداری برای ایران باشد که دارای میدان مشترک گازی پارس جنوبی با قطر است، زیرا عمده تولید گاز قطر از همین میدان مشترک گازی است.

براساس پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی (۲۰۱۲) در گزارش مؤسسه مطالعات سبحان، در سال ۲۰۲۵ میلادی که مقارن با اتمام دوره سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور است، قطر با تولید گاز طبیعی برابر با ۱۸۷ میلیارد مترمکعب در سال در جایگاه اول بوده و بعد از آن ایران با ۱۵۹ میلیارد مترمکعب در سال در جایگاه دوم قرار خواهد داشت. دلیل اصلی قرار گرفتن قطر در جایگاه اول و تنزل ایران به رتبه

دوم در ۱۴۰۴ شمسی مربوط به شتاب تولیدی است که در کشور قطر به خصوص در میدان گازی گنبد شمالی که با ایران مشترک است در سال‌های اخیر ایجاد شده و انتظار بر این است که در سال‌های آتی نیز وجود داشته باشد. چنانچه در صنعت نفت ایران تمهید جدی و سریع اندیشیده نشود پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی دور از واقعیت نخواهد بود، این در حالی است که براساس سند چشم‌انداز صنعت نفت در افق ۱۴۰۴ ایران باید سومین تولیدکننده گاز در جهان با سهم ۸ تا ۱۰ درصد از تجارت جهانی گاز باشد و برای رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز باید تا پایان سال ۱۳۹۴ تولید روزانه حدود ۱۳۰۰ میلیون مترمکعب معادل ۴۷۴ میلیارد مترمکعب در سال ۱۳۹۴ باشد.

۳-۲. مصرف گاز

در مورد مصرف گاز مطالب مندرج در گزارش مؤسسه مطالعات انرژی سبحان نشان می‌دهد که ایران در دوره ۲۰۰۳-۲۰۱۱ بیشترین میزان مصرف گاز را در بین کشورهای منتخب داشته و بعد از ایران نیز کشور عربستان در رتبه دوم قرار دارد. مراجعه به آمارهای منتشره گزارش بررسی آماری انرژی جهان درخصوص مصرف گاز طبیعی نشان می‌دهد تفاوتی بین ارقام ارائه شده توسط مؤسسه سبحان با آمارهای فوق وجود ندارد. جدول ۵ مقایسه آمارهای ارائه شده مصرف گاز طبیعی توسط مؤسسه سبحان با آمار گزارش بررسی آماری انرژی جهان را در دو کشور ایران و عربستان نشان می‌دهد.

جدول ۵. مقایسه آمارهای ارائه شده EIA و BP در خصوص مصرف گاز دو کشور عربستان و ایران

(میلیون مترمکعب در روز)

سال	کشور										
	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳	
عربستان	EIA	—	۳۷۱/۹۰	۲۴۰/۱۹	۲۱۴/۹۶	۲۲۰/۴۱	۲۰۳/۹۲	۲۰۱/۳۸	۱۹۵/۲۰	۱۷۹/۹۷	۱۶۴/۵۷
	BP	۲۸۱/۶۴	۳۵۳/۸۸	۲۴۰/۳۷	۲۱۵/۰۷	۲۰۲/۳۷	۲۰۳/۸۴	۲۰۱/۳۷	۱۹۵/۰۷	۱۸۰/۰۰	۱۶۴/۶۶
ایران	EIA	—	۴۲۰/۱۶	۳۹۶/۱۶	۳۸۷/۴۴	۳۳۶/۸۶	۳۰۹/۷۴	۲۹۷/۸۷	۲۸۷/۶۵	۲۳۴/۳۸	۲۲۵/۷۸
	BP	۴۲۷/۶۷	۴۲۰/۵۵	۳۹۵/۶۲	۳۶۰/۰۰	۳۳۶/۸۵	۳۰۹/۵۹	۲۹۷/۸۱	۲۸۷/۶۷	۲۳۶/۹۹	۲۲۷/۱۲

مآخذ: گزارش بررسی آماری انرژی جهان، ژوئن ۲۰۱۳ و اداره اطلاعات انرژی آمریکا.

۲-۴. تزریق گاز

در گزارش مؤسسه مطالعات انرژی سبحان آمده است که الجزایر علیرغم اینکه هم به لحاظ ذخیره درجا و هم به لحاظ تولید نفت به مراتب در وضعیت پایین تری نسبت به ایران قرار دارد، اما مقدار تزریق گاز این کشور به میدین نفتی به مراتب نسبت به ایران بیشتر است.

۲-۵. صادرات گاز

مطابق مستندات مؤسسه مطالعات انرژی سبحان کشور قطر در میان منتخبی از کشورهای سند چشم انداز (ترکمنستان، قطر، ایران و مصر) طی سالهای ابتدایی (۲۰۰۳-۲۰۰۷)، بعد از ترکمنستان در جایگاه دوم کشورهای سند چشم انداز در زمینه صادرات گاز قرار داشت، اما از سال ۲۰۰۸ به بعد کشور قطر به مدد برداشت از میدان گازی مشترک پارس جنوبی جایگاه نخست را در اختیار گرفته و ترکمنستان به

جایگاه دوم تنزل پیدا کرده است.

آمارها نشان می‌دهد صادرات قطر از ۵۰ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۰۳ با طی روندی کاملاً صعودی به رقم ۲۹۷ میلیون مترمکعب در سال ۲۰۱۱ رسیده است. این درحالی است که صادرات گاز ترکمنستان از رقم ۱۱۳ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۰۳ به ۱۲۰ میلیون مترمکعب در سال ۲۰۱۱ رسیده که رشد متوسط سالیانه ۱ درصدی را نشان می‌دهد. کشور ایران به لحاظ ذخایر گازی در بین تمامی کشورهای سند چشم‌انداز در رتبه نخست قرار دارد، اما به لحاظ صادرات گاز وضعیت مناسبی ندارد، به طوری که در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ با صادراتی برابر با ۹ میلیون مترمکعب در روز در جایگاه سوم قرار داشته، اما از سال ۲۰۰۵ جایگاه سوم خود را نیز از دست داده و بعد از مصر در جایگاه چهارم قرار گرفته است.

۲-۶. گاز سوزانده شده

مطابق اطلاعات مندرج در گزارش مؤسسه سبحان، ایران در بین پنج کشور منتخب (عربستان، قزاقستان، الجزایر، عراق و ایران) دارای بیشترین آمار گاز سوزانده شده است، به طوری که مقدار آن از ۲۹/۳ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۰۷ با طی روندی صعودی با شیب ملایم به ۳۱/۲ میلیون مترمکعب در روز در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. بعد از ایران، کشور عراق در رتبه دوم بیشترین مقدار گاز سوزانده شده قرار دارد. عربستان علیرغم اینکه از لحاظ تولید نفت در رتبه نخست کشورهای سند چشم‌انداز قرار دارد، اما کمترین مقدار گاز سوزانده شده را دارد و دلیل آن

به‌کارگیری گاز همراه در مجتمع‌های پتروشیمی و بخش صنعت این کشور است. بنابراین به‌نظر می‌رسد با توجه به آلودگی‌های شدید زیست‌محیطی سوزاندن این گازها و از دست دادن فرصت‌های اقتصادی در این زمینه باید تمهیداتی اندیشیده شود.

۷-۲. مصرف سرانه نفت و گاز

بررسی مصرف سرانه نفت و گاز در ۶ کشور منتخب (ازبکستان، ترکیه، عربستان، عراق، ایران و مصر) در گزارش ارائه شده توسط مؤسسه سبحان نشان می‌دهد که کشور عربستان در بین ۶ کشور دارای بیشترین مقدار مصرف سرانه نفت و گاز بوده و اختلاف زیادی با سایر کشورها دارد. مصرف سرانه نفت و گاز عربستان از ۶/۹ بشکه معادل نفت خام در سال ۲۰۰۳ با طی روندی صعودی به ۷/۶ بشکه معادل نفت خام در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. بعد از عربستان بیشترین مصرف سرانه نفت و گاز متعلق به ایران است به طوری که از ۱۵ بشکه معادل نفت خام در سال ۲۰۰۳ با طی روندی صعودی به ۲۱ بشکه معادل نفت خام در سال ۲۰۱۱ رسیده است.

۳. عملکرد بخش پتروشیمی کشورهای منتخب سند چشم‌انداز

۱-۳. چشم‌انداز صنعت پتروشیمی کشور

- چشم‌انداز صنعت پتروشیمی کشور در افق ۱۴۰۴

سیاست برنامه‌ریزی شده وزارت نفت در چشم‌انداز صنعت پتروشیمی، تبدیل شدن به اولین تولیدکننده مواد و کالاهای پتروشیمی از لحاظ ارزش در منطقه در افق ۱۴۰۴ است.

- چشم‌انداز میان‌مدت صنعت پتروشیمی کشور در افق ۱۳۹۴

براساس برنامه‌های تدوین شده چشم‌انداز میان‌مدت صنعت پتروشیمی کشور به شرح زیر است:

- ارزش تولیدات پتروشیمی در سال ۱۳۹۴ حدود ۲۶ میلیارد دلار خواهد بود که از آن میزان ارزش محصولات قابل فروش در بازار به ۲۰ میلیارد دلار خواهد رسید.

- دستیابی به تولید ۱۲ میلیون تن اتیلن در سال ۱۳۹۴،

- دستیابی به تولید ۱۰ میلیون تن پلیمر در سال ۱۳۹۴،

- دستیابی به تولید ۸/۵ میلیون تن اوره در سال ۱۳۹۴،

- دستیابی به تولید ۷/۵ میلیون تن متانول در سال ۱۳۹۴،

- دستیابی به تولید ۴ میلیون تن آروماتیک در سال ۱۳۹۴.

- افزایش سهم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی در کل مالکیت

در صنعت پتروشیمی تا حدود ۵۰ درصد،

- دستیابی به بالاترین سهم در خاورمیانه در تولید اتیلن و اوره.

خوراک‌های مورد نیاز:

- تأمین سالیانه تا ۱۰ میلیون تن اتان،

- تأمین روزانه ۱۸۳ میلیون مترمکعب گاز طبیعی،

- تأمین روزانه ۳۱۵ هزار بشکه مالیات گازی،

- تأمین روزانه ۴۰۰ هزار بشکه میعانات گاز.

۳-۲. وضعیت صنعت پتروشیمی کشور در راستای تحقق اهداف چشم‌انداز

این صنعت

در جدول ۶ میزان ظرفیت تولید محصولات عمده پتروشیمی کشور تا پایان سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۴ و وضعیت تولید این محصولات در خاورمیانه و جهان ارائه شده است.

جدول ۶. چشم‌انداز میان‌مدت صنعت پتروشیمی کشور تا پایان سال ۱۳۹۴

رتبه ایران در خاورمیانه*	ظرفیت محصولات عمده خاورمیانه در سال ۱۳۹۴	ظرفیت محصولات عمده جهان در سال ۱۳۹۴	ظرفیت پس از بهره‌برداری کامل از طرح‌های برنامه پنجم	مجموع ظرفیت در پایان سال ۱۳۹۴	ظرفیت نصب شده مجتمع‌های تولیدی تا پایان سال ۱۳۹۱	نام محصول
۱	۳۹	۱۴۲	۲۴/۲	۵	۵	متانول
۱۰	۲۹	۲۲۵	۱۴/۱	۵/۵	۴/۴	اوره
۲	۳۳	۱۶۶	۱۲/۹	۷/۳	۶/۳	اتیلن
۲	۳۷	۳۶۲	۱۳/۱	۸/۵	۶/۶	مواد پلیمری
۲	۱۳	۱۷۷	۶/۱	۴/۲	۱/۵	آروماتیک‌ها
۲	**۱۹۵	**۱۶۸۲	۱۱۹/۳	۶۵	۵۷/۱	جمع کل

مأخذ: دفتر مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه شرکت ملی صنایع پتروشیمی، ۱۳۹۲.

* رتبه ایران در خاورمیانه با فرض تکمیل تمامی طرح‌هایی است که تاریخ بهره‌برداری آنها سال ۱۳۹۴ اعلام گردیده است.

** جمع کل براساس ۳۳ محصول عمده پتروشیمی که در محاسبات سهم پتروشیمی ایران از ظرفیت خاورمیانه و جهان مورد استفاده قرار می‌گیرند محاسبه شده است.

همان‌طور که آمار جدول فوق نشان می‌دهد بدون لحاظ طرح‌های برنامه پنجم، مجموع ظرفیت محصولات پتروشیمی کشور تا پایان سال ۱۳۹۴ حدود ۶۵ میلیون تن خواهد بود و بجز محصولات آروماتیکی میزان تولید سایر محصولات مورد نظر در چشم‌انداز میان‌مدت صنعت پتروشیمی تا پایان سال ۱۳۹۴ محقق نمی‌شود. اما

چنانچه طرح‌های برنامه پنجم تا پایان سال ۱۳۹۴ به بهره‌برداری کامل برسد این وضعیت تغییر خواهد کرد که البته به دلیل شرایط خاص اقتصادی که بر کشور حاکم بوده و زمان کم باقیمانده، تحقق این موضوع بعید به نظر می‌رسد. لازم به توضیح است که یکی از اهداف سند چشم‌انداز میان‌مدت پتروشیمی دستیابی به ارزش ۲۶ میلیارد دلاری تولیدات پتروشیمی در سال ۱۳۹۴ است که از آن میزان ارزش محصولات قابل فروش در بازار به بیش از ۲۰ میلیارد دلار برسد. بررسی وضعیت فروش محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که طی این دو سال به ترتیب بیش از ۲۵ میلیارد دلار و ۲۱ میلیارد دلار محصولات پتروشیمی در بازارهای داخلی و خارجی فروخته شده است. بدین ترتیب به لحاظ ارزشی هدف چشم‌انداز میان‌مدت پتروشیمی محقق شده است. اما به لحاظ مقدار و رتبه در جهان و خاورمیانه اهداف چشم‌انداز میان‌مدت پتروشیمی محقق نشده است. ارقام مندرج در ستون رتبه ایران در خاورمیانه در جدول مذکور نشان می‌دهد حتی با فرض تکمیل تمامی طرح‌هایی که تاریخ بهره‌برداری آنها سال ۱۳۹۴ اعلام شده است، رتبه ایران در تولید اوره و اتیلن در رتبه دوم قرار دارد. درحالی که طبق سند چشم‌انداز میان‌مدت پتروشیمی مقرر شده است که ایران به بالاترین سهم در خاورمیانه در تولید اتیلن و اوره دست یابد.

- برخی از دلایل عدم تحقق کمی اهداف میان‌مدت صنعت پتروشیمی کشور

فارغ از صحیح بودن یا نبودن اهداف مندرج در چشم‌انداز، نکته‌ای که در گزارش تبیین عملکرد صنایع نفت، گاز و پتروشیمی کشورهای منطقه طی دوره چشم‌انداز مغفول

مانده است، دلایل عدم تحقق اهداف چشم‌انداز میان‌مدت (تا پایان سال ۱۳۹۴) صنعت پتروشیمی کشور است. همان‌طور که اشاره شد، در سند چشم‌انداز پتروشیمی تا پایان سال ۱۳۹۴ آمده است که سهم سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی در کل مالکیت صنعت پتروشیمی تا حدود ۵۰ درصد افزایش خواهد یافت و خوراک‌های مورد نیاز از جمله تأمین سالیانه تا ۱۰ میلیون تن اتان، تأمین روزانه ۱۸۳ میلیون مترمکعب گاز طبیعی، تأمین روزانه ۳۱۵ هزار بشکه مایعات گازی و تأمین روزانه ۴۰۰ هزار بشکه میعانات گازی می‌باشد. اما می‌توان از تعجیل در خصوصی‌سازی در صنعت پتروشیمی و مشکلات مترتب بر آن، سهم غالب مؤسسات عمومی غیردولتی در واگذاری‌ها و توقف اکثر پروژه‌های توسعه‌ای شرکت‌های واگذار شده به این بخش‌ها، وجود تحریم‌ها و کاهش سرمایه‌گذاری و البته کمبود کیفی و کمی خوراک و شفاف نبودن قیمت آن از جمله دلایل عدم تحقق اهداف مورد نظر در چشم‌انداز صنعت پتروشیمی کشور در سال ۱۳۹۴ نام برد.

در مجموع در خصوص ارزیابی گزارش ارائه شده توسط مؤسسه مطالعات انرژی سبحان باید گفت که برخی از ارقام ارائه شده در گزارش با آمار ارائه شده از سوی شرکت ملی صنایع پتروشیمی تفاوت‌هایی دارد. برای مثال ظرفیت تولید متانول کشور در سال ۲۰۱۰ میلادی ۵/۰۴۴ میلیون تن بوده است که در گزارش ۴/۸ میلیون تن آمده است. همچنین میزان تولید پلی‌اتیلن در سال ۲۰۱۰ میلادی معادل ۲/۳۷ میلیون تن بوده که در گزارش ۱/۹۷ میلیون تن ذکر شده است. این تفاوت‌ها در مورد سایر محصولات نیز وجود دارد، اما نکته حائز اهمیت این است که این

اختلاف‌های آماری، خدشه‌ای به تحلیل‌های ارائه شده در گزارش وارد نمی‌کند و نتیجه ارائه شده در گزارش صحیح است.

در خصوص چشم‌انداز صنعت پتروشیمی در افق ۱۴۰۴ نیز لازم به توضیح است که تا پایان سال ۱۳۹۰ صنعت پتروشیمی کشور (بخش خصوصی و دولتی) در جایگاه ۱۲ و شرکت ملی صنایع پتروشیمی در میان ۱۰۰ شرکت برتر شیمیایی جهان جایگاه ۴۴ را به خود اختصاص داده است. شرکت سایبک عربستان در این رتبه‌بندی در جایگاه ششم قرار دارد. در سال ۱۳۹۱ سایبک عربستان به رتبه پنجم صعود کرد. و شرکت ملی صنایع پتروشیمی به رتبه پنجاهم نزول کرده است. در این بین جایگاه صنعت پتروشیمی کشور (بخش خصوصی و دولتی) از رتبه ۱۲ به رتبه ۱۴ تنزل یافته است.

لذا در حال حاضر ایران برای رسیدن به جایگاه اول باید رتبه‌ای کمتر از پنجم جهان را به خود اختصاص دهد تا از سایبک عربستان به‌عنوان رتبه اول در منطقه (هدف چشم‌انداز) پیشی بگیرد. در جدول زیر جایگاه شرکت سایبک عربستان، شرکت ملی صنایع پتروشیمی و صنعت پتروشیمی کشور در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ نشان داده شده است.

جدول ۷. جایگاه شرکت ملی صنایع پتروشیمی، سابیک عربستان و صنعت پتروشیمی

کشور در میان ۱۰۰ شرکت برتر شیمیایی جهان در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ میلادی

(واحد فروش: میلیارد دلار)

نام شرکت	رتبه در جهان در سال ۲۰۱۱ (برحسب ارزش فروش)	میزان فروش	رتبه در جهان در سال ۲۰۱۲ (برحسب ارزش فروش)	میزان فروش
شرکت سابیک عربستان	۶	۵۰/۶	۵	۵۰/۴
شرکت ملی صنایع پتروشیمی (بخش دولتی)	۴۴	۱۰/۴۲	۵۰	۹/۰۲
صنعت پتروشیمی (بخش خصوصی و دولتی)	۱۲	۲۵	۱۴	۲۱/۴

البته تغییراتی در رویکردهای صنعت پتروشیمی کشور از جمله توجه بیشتر به توسعه صنایع میانی و پایین دست و تکمیل زنجیره ارزش رخ داده است که در صورت تحقق این برنامه‌ها از جمله اجرایی نمودن ماده (۱۵۶) قانون برنامه پنجم توسعه، تحقق برنامه‌های ششم و هفتم پتروشیمی با توجه ویژه به زنجیره ارزش و بهره‌برداری کامل از قطب جدید پتروشیمی در چابهار و ایجاد ارزش افزوده بیشتر در صنعت پتروشیمی کشور می‌توان امیدوار بود که اهداف سند چشم‌انداز پتروشیمی کشور در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی تحقق یابد.

نتیجه‌گیری

مطابق اهداف سند چشم‌انداز صنعت نفت در افق ۱۳۹۴ ایران باید دومین تولیدکننده نفت اوپک با ظرفیت ۷ درصد از تقاضای بازار جهانی باشد. منابع مورد نیاز برای این

موضوع در سال ۱۳۸۳ حدود ۵۰ میلیارد دلار محاسبه شده است که به نظر می‌رسد با توجه به اینکه ممکن است عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری تغییر کرده باشد، نیاز به منابع بیشتری باشد. نتایج گزارش نشان می‌دهد که با توجه به تحریم‌های اعمال شده و براساس گزارش اوپک ایران تا سال ۲۰۱۳ جایگاه سوم را از دست داده و در جایگاه پنجم قرار گرفته است. با توجه به آمارهای موجود در گزارش مؤسسه سبحان نه تنها افزایش تولید نداشته‌ایم، بلکه رتبه ایران در تولید نفت تنزل پیدا کرده و این مسئله ما را از رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز دور نگه داشته است.^۱

همچنین طبق اهداف سند چشم‌انداز صنعت نفت در افق ۱۴۰۴ جهت افزایش ظرفیت پالایشی کشور تا ۲/۵ میلیون بشکه در سال ۱۳۹۴ نیاز به ۲۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری است، بنابراین برای رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز و همچنین افزایش ظرفیت پالایشی کشور تکمیل دو پالایشگاه میعانات گازی خلیج فارس و پارس شیراز باید صورت پذیرد. طبق آمارهای موجود ظرفیت پالایشی کشور در سال ۲۰۱۲، برابر با ۱/۸۹ میلیون بشکه در روز بوده است.

براساس سند چشم‌انداز صنعت نفت در افق ۱۴۰۴ ایران باید سومین تولیدکننده گاز در جهان با سهم ۸ تا ۱۰ درصد از تجارت جهانی گاز باشد و برای رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز باید تا پایان سال ۱۳۹۴ تولید روزانه گاز کشور حدود ۱۳۰۰ میلیون مترمکعب باشد. در سال ۱۳۸۳ منابع مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری در بخش گاز ۷۰ میلیارد دلار برآورد شده که به نظر می‌رسد با توجه به عوامل مؤثر بر

۱. وزارت نفت، نفت و توسعه ۵، ۱۳۷۶-۱۳۸۳.

سرمایه‌گذاری دستیابی به اهداف مورد نظر در این بخش نیز دچار مشکل شود. مطابق آمارهای موجود پیش‌بینی می‌شود با توجه به متوسط رشد سالیانه تولید گاز در قطر (معادل ۱۷/۶) درصد، ایران رتبه نخست را تا افق ۱۴۰۴ چشم‌انداز از دست بدهد. لذا این نرخ رشد می‌تواند هشدار برای ایران باشد که دارای میدان مشترک گازی پارس جنوبی با قطر است.

نکته آخر این است که با توجه به پیش‌بینی منابع مالی قابل تجهیز از محل سود و اندوخته‌های شرکت‌های دولتی در بخش نفت، بعید است بیش از ۲۵ درصد منابع لازم برای این سرمایه‌گذاری از این محل قابل تأمین باشد و همچنین با توجه به تغییر عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری نیاز به منابع بیشتر می‌باشد، لذا باید بیش از ۷۵ درصد منابع از محل منابع مالی بخش‌های تعاونی، خصوصی داخلی به‌ویژه منابع خارجی به صورت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، فاینانس و استفاده از روش‌ها و قراردادهایی نظیر بیع متقابل در امور بالادستی تأمین گردد.

تحلیل آمارها در بخش پتروشیمی نیز حاکی از آن است که به‌دلیل کاهش سرمایه‌گذاری در این صنعت و تأخیر در اجرای پروژه‌ها هر چند به لحاظ ارزشی هدف چشم‌انداز میان‌مدت پتروشیمی کشور (تا پایان سال ۱۳۹۴) محقق شده است، اما به‌لحاظ مقدار تولید محصولات عمده و رتبه در خاورمیانه اهداف این چشم‌انداز محقق نشده است. درخصوص هدف چشم‌انداز پتروشیمی کشور در افق ۱۴۰۴ و دستیابی به رتبه اول به‌لحاظ ارزش در منطقه می‌توان امیدوار بود در صورت توجه بیشتر به تکمیل زنجیره ارزش و ایجاد محصولات با ارزش‌افزوده بیشتر به هدف فوق دست یافت.

منابع و مآخذ

۱. گزارش بررسی آماری انرژی جهان، ژوئن ۲۰۱۳.
۲. اداره اطلاعات انرژی آمریکا، آمار انرژی بین‌المللی.
۳. وزارت نیرو، ترانزنامه انرژی، ۱۳۸۹.
۴. نامه شماره ۱-۲/۷۴۷۸۴ ص پ مورخ ۱۳۹۲/۹/۶، دفتر برنامه‌ریزی و توسعه، شرکت ملی صنایع پتروشیمی.
۵. گزارش صنعت پتروشیمی، دیروز، امروز و فردا، دفتر مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه، شرکت ملی صنایع پتروشیمی، ۱۳۹۱.
۶. قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی.
۷. چشم‌انداز ۱۳۹۴ صنعت پتروشیمی کشور، شرکت ملی صنایع پتروشیمی، ۱۳۸۸.
۸. وزارت نفت، نفت و توسعه ۵، ۱۳۷۶-۱۳۸۳.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۴۷۷

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: درباره گزارش «تیین عملکرد صنایع نفت، گاز و پتروشیمی کشورهای منطقه طی دوره زمانی سند چشم‌انداز (۱۳۸۲-۱۳۹۱)»

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه انرژی و پتروشیمی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: بهروز رازانی، فاطمه میرجلیلی

همکار: زهرا جعفری

ناظران علمی: محمدرضا محمدخانی، هوشنگ محمدی، فریدون اسعدی

مقتضی: محمد جعفری (مشاور و رئیس حوزه ریاست مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۱۱/۲